

KORXONANING MOLIVAVIY-IQTISODIY HOLATINI TAHLIL QILISH: TUSHUNCHASI VA VAZIFALARI

Ergashev Erkin Esirgapovich

Toshkent Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti “Iqtisodiyot”

Kafedrasi o‘qituvchisi

Djamalxanova Marziyaxon Obidxon qizi

Toshkent Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti “Iqtisodiyot”

fakulteti kunduzgi bo‘limi 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonaning moliyaviy-iqtisodiy holatini tahlil qilishning asosiy xususiyatlari ko'rib chiqiladi, ushbu kontseptsianing ta'rifi bo'yicha turli nuqtai nazarlar keltirilgan. Moliyaviy-iqtisodiy tahlilning asosiy vazifalari ko'rsatilgan

Kalit so'zlar. moliyaviy -iqtisodiy tahlil; tahlil maqsadlari; moliyaviy barqarorlik; moliyaviy holat; buxgalteriya hisoboti; moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot.

KIRISH

Bozor konunkturasining doimiy o'zgarishi bilan tavsiflangan bugungi iqtisodiyot haqiqatda barcha korxonalar faoliyatining muvaffaqiyati va samaradorligi ko'p jihatdan uning moliyaviy-iqtisodiy holatiga bog'liq. Moliyaviy-iqtisodiy tahlilni o'tkazish tashkilotlar uchun asosiy boshqaruv vositasi bo'lib, kompaniya ishining afzalliklari va kamchiliklarini aniqlashga, rivojlanish prognozlarini shakllantirishga va korxonaning iqtisodiy ko'rsatkichlarini har tomonlama baholashni hisobga olgan holda asosli boshqaruv qarorlarini qabul qilishga imkon beradi.

Korxonaning moliyaviy-iqtisodiy tahlil qilishning mohiyati.

Tashkilotning moliyaviy-iqtisodiy holatini o'rganish ko'p qirrali jarayon bo'lib, u turli xil tahlil usullari va vositalarini o'z ichiga oladi. Ushbu tahlil kompaniya faoliyatining asosiy parametrlarini, masalan, moliyaviy ahvolning barqarorligi, to'lov majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish qobiliyati, rentabellik darajasi va korxonaning umumiy samaradorligini belgilaydigan boshqa muhim ko'rsatkichlarni baholashga qaratilgan. Moliyaviy-iqtisodiy tahlilning turli usullaridan tizimli foydalanish tashkilotning bozordagi mavqeini mustahkamlashga yordam beradi, tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashuvchan munosabatda bo'lishga imkon beradi va uzoq muddatli istiqbolda kompaniyaning barqaror pozitsiyasini ta'minlaydi.

Bunday tahlilning ahamiyati ichki boshqaruv nazorati doirasidan tashqariga chiqadi va tashqi manfaatdor tomonlarning keng doirasi uchun katta qiziqish uyg'otadi. Bularga potentsial investorlar, kredit tashkilotlari, biznes hamkorlar va korxonaning moliyaviy barqarorligi qarorlar qabul qilishda muhim mezon bo'lgan nazorat qiluvchi davlat organlari kiradi. Zamonaviy sharoitda moliyaviy-iqtisodiy vaziyatni tahlil

qilishga kompleks yondashuv vakolatli moliyaviy boshqaruv va uzoq muddatli strategik rejalashtirishning asosiy tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Taqdim etilgan ta'riflarni tahlil qilib, shuni ta'kidlash mumkinki, ko'rib chiqilgan nazariy tushunchalar yagona jarayonning xilma-xil tomonlarini - samarali boshqaruv qarorlarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan tashkilot faoliyatini har tomonlama baholash va chuqur o'rganishni ochib beradi. Taqdim etilgan ta'riflar bir-biri bilan uyg'unlashib, o'rganilayotgan iqtisodiy hodisa haqidagi tushunchani to'ldiradi va kengaytiradi.

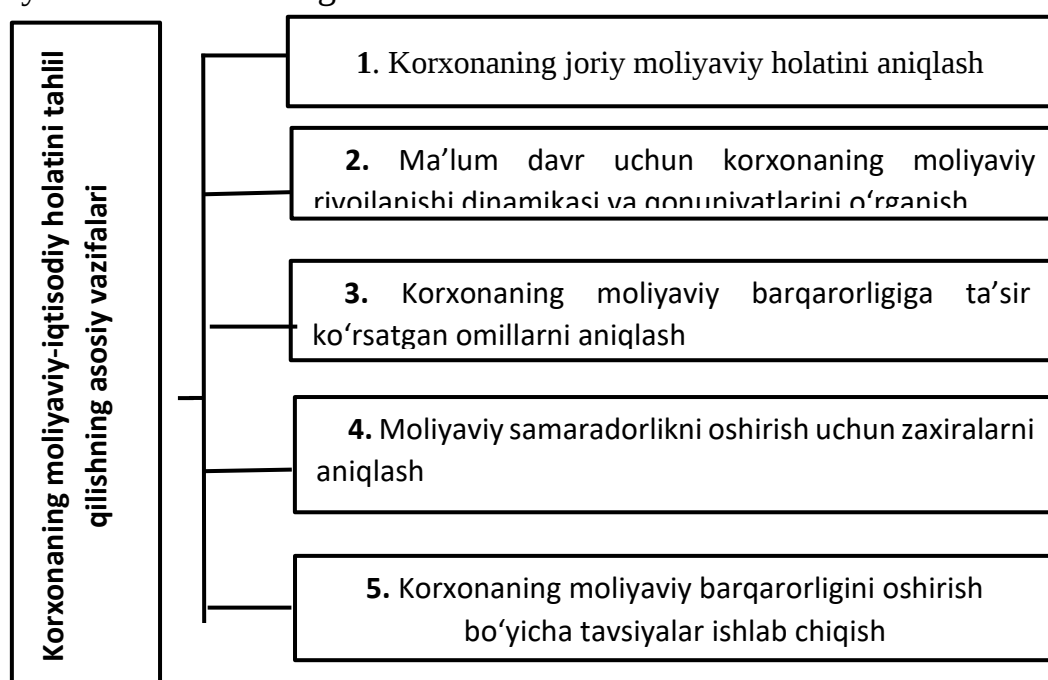
Yuqoridagi tushunchalardan kelib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, moliyaviy-iqtisodiy holat tahlili korxona faoliyatini, uning barqarorligini, to'lov qobiliyatini, rentabelligini, tadbirkorlik faolligini va resurslardan foydalanish samaradorligini tavsiflovchi moliyaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlar majmuasini o'rganish, qayta ishlash va baholashning murakkab jarayonidir. Ushbu tahlil rivojlanish tendentsiyalarini aniqlash, hozirgi holatni aniqlash, muammoli hududlarni diagnostika qilish, qisqa muddatli va uzoq muddatli istiqbolda korxona boshqaruvi samaradorligini oshirish uchun zaxira va imkoniyatlarni izlash uchun amalga oshiriladi.

Xo'jalik yurituvchi sub'ekt faoliyatini moliyaviy-iqtisodiy tahlil qilishning asosiy maqsadi joriy moliyaviy natijalarni baholash, keyingi rivojlanishni bashorat qilish uchun asos yaratish va korxona samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlashdir.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektning rentabellik (zarar) darajasini, aktivlar va passivlar tarkibidagi o'zgarishlar dinamikasini, shuningdek, kreditorlar va qarzdorlar bilan hisob-kitoblarni o'rganishga alohida ahamiyat beriladi. Ko'pincha korxonaning moliyaviy-iqtisodiy holatini tahlil qilish o'tgan davr uchun amalga oshirilganiga qaramay, olingan natijalar kompaniyani rivojlantirishning yangi strategiyalarini ishlab chiqish uchun asos sifatida kompaniya boshqaruvi uchun alohida ahamiyatga ega.

Korxonaning moliyaviy-iqtisodiy tahlilini qilishning maqsadlari

Moliyaviy-iqtisodiy tahlilning maqsadiga erishish bir qator o'zaro bog'liq analitik vazifalarni hal qilish orqali mumkin. 1-rasmda moliyaviy-iqtisodiy tahlilning asosiy vazifalari ko'rsatilgan.

1-rasm. Moliyaviy-iqtisodiy tahlilning asosiy vazifalari

Korxonaning joriy holatini tahlil qilish uning likvidligi, to'lov qobiliyati va rentabelligini har tomonlama baholashni o'z ichiga oladi. Ushbu tahlil uchun quyidagilar amalga oshiriladi:

1. Uzoq muddatli va qisqa muddatli majburiyatlarning nisbatlarini, o'z va qarz kapitalining ulushini, aktivlarning likvidligini aniqlashni o'z ichiga olgan aktivlar va passivlar tarkibini baholash.

2. Likvidlik va to'lov qobiliyatini tahlil qilish, shu jumladan likvidlik ko'rsatkichlarini hisoblash asosida korxonaning kontragentlar va kreditorlar oldidagi majburiyatlarini o'z vaqtida to'lash qobiliyatini o'rganish (tahlilning asosi likvidlik ko'rsatkichlarini hisoblash).

3. Korxonaning foydasi va rentabelligini tahlil qilishni o'z ichiga olgan moliyaviy natijalarni o'rganish, daromad olish manbalarini va xarajatlar tarkibini aniqlash.

4. Moliyaviy xavflarning diagnostikasi moliyaviy resurslarning etishmasligi bilan bog'liq inqirozli vaziyatlarning ehtimolini baholashga qaratilgan.

Korxonaning hozirgi holatini tahlil qilish korxonaning moliyaviy holatini baholash, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va keyingi prognozlash va strategik rejalashtirish uchun asos yaratish imkonini beradi.

Tahlilning navbatdagi vazifasi moliyaviy rivojlanish tendentsiyalari va qonuniyatlarini aniqlashni o'z ichiga oladi, bu asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zgarishini baholash va tashkilotning rivojlanish prognozini shakllantirish imkonini beradi. Ushbu bosqich quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Gorizontal tahlil - barqaror tendentsiyalarni aniqlash uchun bir necha hisobot davrlari uchun moliyaviy ko'rsatkichlarning qiyosiy tahlili.

2. Daromadlar va xarajatlarning dinamikasini o'rganish, foyda va xarajatlar tarkibidagi o'zgarishlarni tahlil qilishni, shuningdek, ularning darajasiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashni o'z ichiga oladi.

3. Vertikal tahlil aktivlar va passivlar tarkibidagi o'zgarishlarni o'rganish, kapital tarkibidagi o'zgarishlarni baholash va moliyaviy mustaqillik darajasini aniqlashga qaratilgan.

4. Korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlariga makroiqtisodiy va tarmoq omillarining ta'sirini tahlil qilish.

Moliyaviy-iqtisodiy tahlilning maqsadiga erishishning navbatdagi vazifasi korxonaning moliyaviy-iqtisodiy holatining aniqlangan xususiyatlariga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashdir. Bu omillar yordamida bozor beqarorligi sharoitida moliyaviy holatni mustahkamlash bo'yicha samarali chora-tadbirlarni tezkor ishlab chiqish mumkin. Ushbu bosqich quyidagilarni o'z ichiga oladi:

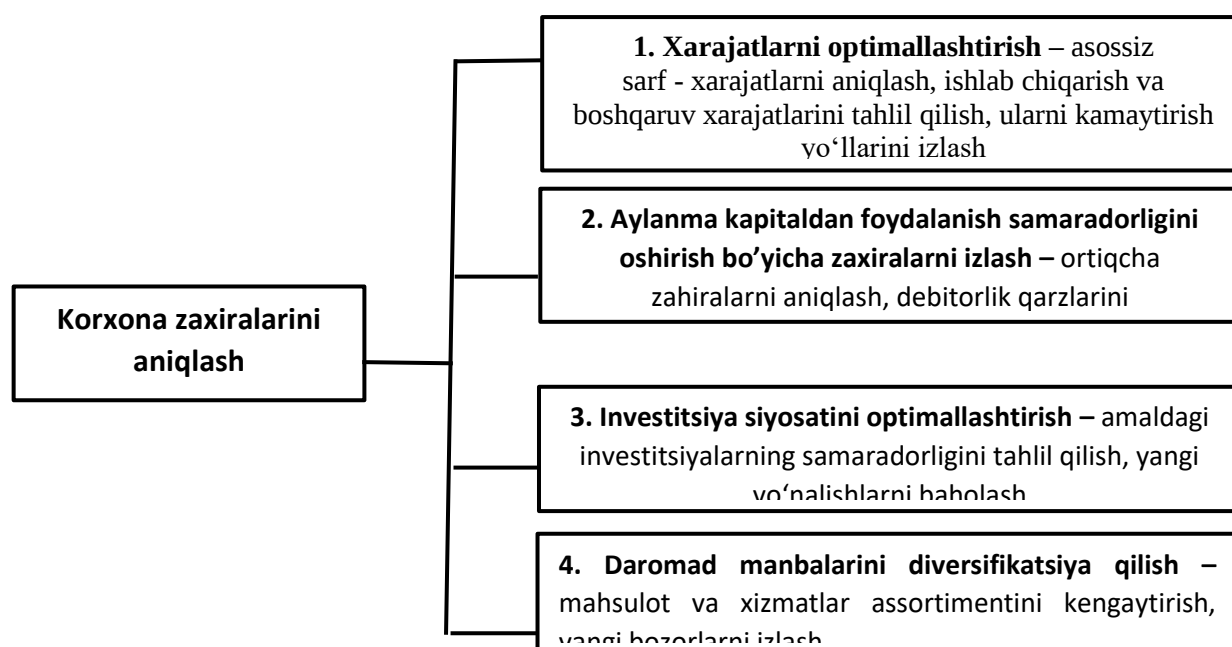
1. Ichki omillarni o'rganish, shu jumladan ishlab chiqarish xarajatlarini tahlil qilish, boshqaruv xarajatlari darajasi, aktivlardan foydalanish samaradorligi va investitsiya siyosati.

2. Bozor kon'yunkturasini tahlil qilishni, resurslar xarajatlari dinamikasini va iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishdagi o'zgarishlarni o'z ichiga olgan tashqi sharoitlarni o'rganish.

3. Qarz mablag'larini jalb qilish strategiyasini tahlil qilish, shu jumladan kreditlash ko'lamini, kredit olish shartlarini va moliyaviy qaramlik darajasini baholash.

4. Savdo hajmi, mijozlar bazasi tuzilishi va raqobatdosh ustunliklarni o'rganishni o'z ichiga olgan tadbirkorlik faolligi darajasini baholash.

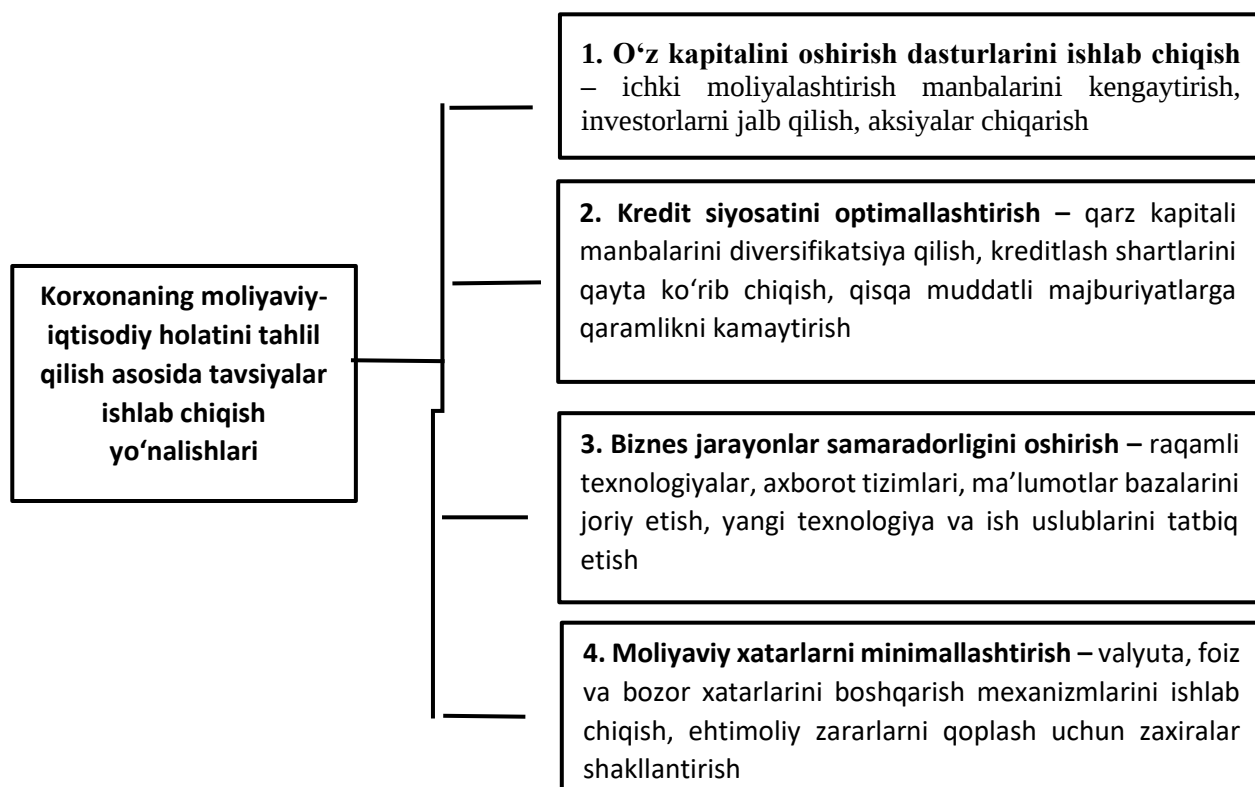
Keyinchalik, kompaniyaning zaxiralari aniqlanadi, ulardan rentabellikni oshirish, moliyaviy ko'rsatkichlarni yaxshilash va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun foydalanish mumkin. Ushbu muammoni hal qilish 2-rasmda keltirilgan quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Yechilishi kerak bo'lgan vazifalarni ham xarajatlarni kamaytirish, ham daromadlarni oshirish, aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligini oshirish va investitsiya siyosatini shakllantirish bilan bog'lash mumkin.

2-rasm. Korxona zahiralarini aniqlash bo'yicha ko'rsatmalar

2-rasmda keltirilgan yo'nalishlar tufayli moliyaviy barqarorlikning yuqori darajasini ta'minlash, korxona aktivlari va majburiyatlarining yanada qulay tuzilishiga erishish mumkin.

Keyingi vazifa tashkilotning moliyaviy holatining istalgan darajasiga erishish uchun chora-tadbirlar va tavsiyalarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Tavsiyalarni ishlab chiqishning asosiy yo'nalishlari 3-rasmda keltirilgan.

3-rasm. Moliyaviy-iqtisodiy vaziyatni tahlil qilish asosida korxonalar uchun tavsiyalar ishlab chiqish yo'nalishlari

Shunday qilib, sanab o'tilgan yo'nalishlar u yoki bu darajada xo'jalik yurituvchi sub'ektning moliyaviy holatini mustahkamlashga qaratilgan. Ushbu tavsiyalar tufayli korxonani rivojlantirishning ko'zlangan maqsad va vazifalariga erishish, belgilangan rejalariga erishish mumkin.

Korxonaning moliyaviy-iqtisodiy tahlilini o'tkazish uchun axborot bazasi.

Moliyaviy-iqtisodiy tahlilni o'tkazish uchun asosiy ma'lumot manbai moliyaviy hisobotdir. Ularning tarkibi va shakllari Uzbekisto qonunchiligida belgilanadi. Xo'jalik yurituvchi sub'ekt faoliyatining holati va natijalari to'g'risidagi ma'lumotlarning asosiy hajmi balans va moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot kabi hujjatlar bo'lishi mumkin. Buxgalteriya balansi ma'lum bir sanadagi korxona qanday mulkka egaligi va qanday majburiyatlarga ega ekanligi haqidagi lavhadir. Ushbu hujjat tashkilotning joriy va uzoq muddatli tarkibiy qismlarini qamrab oluvchi aktivlari tarkibini batafsil o'rganish, shuningdek, ma'lum bir vaqt oralig'ida qisqa muddatli va uzoq muddatli majburiyatlarning dinamikasini baholash imkonini beradi.

Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot asosiy tahlil vositasi bo'lib, korxonaning hisobot davridagi faoliyatining daromadlari, xarajatlari va yakuniy moliyaviy natijalari to'g'risida batafsil ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu hujjat yordamida mutaxassislar nafaqat tashkilot ishining iqtisodiy samaradorligini baholashlari, balki foydaning shakllanishiga yoki yo'qotishlarning paydo bo'lishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni aniqlashlari mumkin.

XULOSA Shunday qilib, moliyaviy-iqtisodiy holatni tahlil qilish - bu korxona faoliyatini, uning barqarorligini, to'lov qobiliyatini, rentabelligini, ishbilarmonlik faolligini va resurslardan foydalanish samaradorligini tavsiflovchi moliyaviy-iqtisodiy

ko'rsatkichlar majmuasini o'rganish, qayta ishlash va baholashning murakkab jarayoni. Xo'jalik yurituvchi sub'ekt faoliyatini moliyaviy-iqtisodiy tahlil qilishning asosiy maqsadi joriy moliyaviy natijalarni baholashdan iborat bo'lib, uning asosida kompaniyaning istiqbollari boshorat qilish va korxona samaradorligini oshirish uchun zaxiralarni aniqlash mumkin. Moliyaviy-iqtisodiy tahlil maqsadiga erishish uchun bir qator muammolarni hal qilish kerak: korxonaning joriy holatini baholash va dinamikani tahlil qilishdan korxonaga ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olgan holda ish samaradorligini oshirish uchun zaxiralardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishgacha.

FOYDANALINGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. «Yangu O'zbekistonning 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining №PF 60-son Farmoni. 2022 yil 28-yanvar.
2. Vahabov A., Ishonqulov N., Ibrohimov A. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. Darslik. -T.: Iqtisod-moliya, 2013.
- Ishonqulov N.F va boshqalar. Iqtisodiy tahlil nazariyasi. Darslik. –T.: Sano standart, 2014
3. Subramanyam K.R. Financial statement analysis. 11th edition. New York, Mc Graw-Hill Education, 2014. - 814 pages.
- 4..Shoalimov A.X., Tojiboeva Sh.A. Iqtisodiy tahlil nazariyasi. Darslik. –T: Innovatsion iqtisodiyot, 2021.
5. Bocharov V.V. Kompleks moliyaviy tahlil. Moskva: SPb: Piter, 2023. 432 p.
6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – 488 b.
- 7.Yakubova D.A. Buxgalteriya hisoboti korxonaning moliyaviy holatini tahlil qilish uchun axborot bazasi sifatida // Fan: jamiyat, iqtisodiyot, huquq. 2021. No 4. P. 403-408.
- 8.Raximov M. Iqtisodiyot sub`ektlari moliyaviy holatining tahlili. O'quv qo'llanma. -T.: Iqtisod-Moliya, 2015. -392 b.